

Література:

1. Векерик В.І., Сверида Б.В. Сучасні напрями впровадження дистанційного навчання у вищих навчальних закладах // Матеріали конференції ІФНТУНГ – Івано-Франківськ, 2002. – С. 3-5.
2. Журавський В.С., Згуровський М.З. Болонський процес: головні принципи входження в Європейський простір вищої освіти. – К.: Політехніка, НТУУ «КПІ», 2003.
3. Кухаренко В.М., Рибалко О.В., Сиротенко Н.Г. Дистанційне навчання: Умови застосування. Дистанційний курс / За ред. В.М. Кухаренка. – Х.: НТУ «ХПІ», «Торсінг», 2001. – 320 с.
4. Лоренцен Л. Розвиток і розповсюдження Інтернет освіти // Высшее образование сегодня. – 2002. - № 78. – С. 42-47.
5. Макбурні Г. Глобалізація: нова парадигма політики вищої освіти // Вища школа. – 2001. - №1. – С. 104-119, 122.
6. Сервер Євразійської Асоціації дистанційної освіти (ЄАДО). – <http://www.eado.ru>.
7. Дабагян А.В., Михайличенко А.М. Совершенствование профессиональной подготовки и переподготовки специалистов в современных условиях. – Х., 1996. – 296 с.

Л.А. Сидорчук
м. Київ, Україна

СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНА МОДЕЛЬ ЕРГОНОМІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ВЧИТЕЛЯ

Постановка проблеми: Необхідність чіткого уявлення про сутність, структуру та зміст ергономічної культури майбутніх учителів вимагає звернення до процесу моделювання досліджуваного явища, до застосування методу уявного експерименту. Побудувати модель – це провести матеріальне або уявне імітування реальної наявної системи шляхом створення спеціальних аналогів, які відтворюють принципи організації й функціонування цієї системи. У своїй побудові моделі ергономічної культури особистості вчителя ми виходили з наступних методологічних посилок:

- ергономічна культура – це універсальна характеристика педагогічної реальності, така, що виявляється у різних формах співіснування;
- ергономічна культура виконує функцію специфічного проектування загальної культури у сфері педагогічної ергономіки;
- ергономічна культура – це системне утворення, що включає низку структурно-функціональних компонентів, які мають власну організацію, вибірково взаємодіють в системі «людина-техніка-середовище» та володіє інтегральною властивістю цілого, такого, що не зводиться до властивостей окремих частин;
- одиницею аналізу ергономічної культури виступає творча за своєю природою ергономічна діяльність вчителя;
- особливості реалізації й формування ергономічної культури особистості вчителя обумовлюються індивідуально-творчими, психофізіологічними та віковими характеристиками, соціально-педагогічним досвідом особи.

Мета статті. Врахування вказаних методологічних підстав дає можливість обґрунтувати структурно-функціональну модель ергономічної культури вчителя. Її системоутворюючими компонентами є аксіологічний, технологічний і особистісно-творчий.

Виокремлені нами структурні й функціональні компоненти, знаходяться у тісній взаємодії, утворюючи цілісну, динамічну модель ергономічної культури майбутнього вчителя. Структурно-функціональний аналіз дає нам підстави більш обґрунтовано розкрити специфіку конкретних видів ергономічної культури. Охарактеризовані нами функціональні компоненти відповідають основним проявам ергономічної діяльності вчителя. У міру поглиблення, розвитку зростає об'єм ергономічної культури; її частини, елементи стають

більш незалежними і у такому разі певні групи цінностей, технологій відособлюються, стають відносно самостійними частинами одного цілого. Кожний окремо узятий прояв ергономічної культури має свої структурні й функціональні компоненти, що задані загальною структурою ергономічної культури. Сукупність структурних і функціональних компонентів розкриває специфіку того або іншого виду культури.

Аксіологічний компонент ергономічної культури утворений сукупністю педагогічних і ергономічних цінностей, що створені людством і включені в цілісний педагогічний процес на сучасному етапі розвитку освіти. В процесі педагогічної діяльності майбутні викладачі оволодівають ідеями ергономічної діяльності, набувають знань і умінь, які є складовими її технології. Залежно від ступеня їх застосування в реальній педагогічній діяльності вони можуть оцінюватися як більш або менш значущі.

Технологічний компонент включає способи і прийоми ергономічної діяльності вчителя. Цінності й досягнення ергономічної культури освоюються і створюються особою в процесі діяльності, що підтверджує факт нерозривного зв'язку ергономічної культури та діяльності.

Гуманістична спрямованість технологічної характеристики ергономічної культури дає можливість досліджувати механізм задоволення різноманітних духовних потреб особи: як, яким чином задовольняються потреби в спілкуванні, в отриманні нової інформації, в передачі накопиченого індивідуального досвіду?

Ергономічна діяльність за своєю природою технологічна. У зв'язку з цим потрібний операційний аналіз педагогічної діяльності, що дозволяє розглядати її як вирішення різноманітних педагогічних завдань.

Категорія «педагогічна технологія» допомагає зрозуміти сутність ергономічної культури, вона розкриває історично змінні способи та прийоми, пояснює спрямованість діяльності залежно від обставин, які складаються в суспільстві. Саме у такому разі ергономічна культура виконує функції регулювання, збереження, відтворення й розвитку здоров'я та працездатності особи у педагогічному соціумі.

Особистісно-творчий компонент ергономічної культури розкриває механізм оволодіння і втілення його як творчий акт. Процес надбання особою напрацьованих ергономічних цінностей відбувається на особистісно-творчому рівні. Освоюючи цінності ергономічної культури, особа здатна перетворювати, інтерпретувати їх, що визначається як особистими якостями вчителя, так і характером його науково-педагогічної діяльності. Вступаючи у взаємодію з раніше створеними теоріями, педагог реалізує свої інтелектуальні можливості, стає співтворцем цінностей.

У творчій діяльності виявляються й вирішуються суперечності власної самореалізації особи. Вони оцінюють суперечність між накопиченим педагогічним досвідом в галузі педагогічної ергономіки і конкретними формами його індивідуально-творчого розвитку, суперечність між рівнем розвитку сил і здібностей особи і самозапереченням, подоланням межі цього розвитку тощо. Таким чином, педагогічна творчість виступає одним з проявів ергономічної культури як процес створення нових ергономічних цінностей, з іншого боку, педагогічна творчість – це вид життєдіяльності людини, універсальною характеристикою якої є ергономічна культура. Педагогічна творчість вимагає від особистості вчителя наявності адекватної потреби, особливих здатностей, індивідуальної свободи, самостійності й відповідальності.

Є очевидним, що ергономічна культура є сферою творчого застосування і реалізації педагогічних здатностей особи. В ергономічних цінностях особа опосередкує процес привласнення етичних, естетичних, правових і інших стосунків, тобто особа, що впливає на інших, творить себе, визначає свій власний розвиток, реалізуючи себе в діяльності

Виділені й охарактеризовані структурні компоненти проектуються у функціональних: гносеологічних, гуманістичних, комунікативних, навчальних, виховних, нормативних й інформаційних. Гносеологічна функція характеризує цілеспрямоване вивчення, відбір і

систематизацію наукових знань про суб'єкти і об'єкти освітнього ергономічного процесу; гуманістична визначається ствердженням в початково-виховному процесі цінності людини, в створенні умов для розвитку здібностей і дарувань, спільної діяльності й стосунків співпраці, рівності; комунікативна виявляється в узагальненні ергономічної діяльності, в правилах і мотивах комунікації, у виборі засобів і методів спілкування, в культурі міжособистісного спілкування. Навчальна функція визначається в системі знань, умінь, соціального досвіду, професійного інтелекту і реалізується в дидактичних, технологічних, методичних проявах; виховна знаходить своє відображення в валеологічній, екологічній, естетичній, економічній культурі, культурі безпеки праці й інших видах культур особистості. Інформаційна функція визначає систематизацію, абстрагування інформації у вигляді знань, теорій, принципів поведінки та діяльності, технологічних пристосувань, ергономічних заповідей; нормативна виявляється в підтримці рівноваги в системі ергономічної діяльності, в зменшенні дестабілізуючих чинників у системі «людина-техніка-середовище» і виходить з певних вимог і норм між учасниками навчально-виховного процесу. У своїй взаємодії структурні й функціональні компоненти інтегруються через систему ергономічної культури.

Таким чином, проведений теоретичний аналіз і узагальнення дозволяють нам зробити висновок про те, що ергономічна культура – це мірило творчої самореалізації особистості вчителя в різноманітних видах педагогічної діяльності та спілкування, що спрямована на освоєння, передачу і створення ергономічних цінностей і технологій.

Викладене представлення ергономічної культури дає можливість вписати дане поняття в категоріальний ряд: культура педагогічної діяльності, культура педагогічного спілкування, особистісна культура вчителя. Ергономічна культура особи представляється в якості загальної характеристики різноманітних видів її діяльності й педагогічного спілкування, розкриваючи і забезпечуючи прояв закономірностей розвитку потреб, інтересів, ціннісних орієнтацій, здібностей особистості щодо ергономічної діяльності та ергономічної освіти.

Отже, дослідження сутності та змісту ергономічної культури розкривають її з боку статистики і динаміки, сукупності індивідуально-професійних якостей, провідних компонентів і функцій цілісного, системного утворення, яким є культура. Пояснення феномену ергономічна культура дозволяє представити її як інтегральну якість особи вчителя, як умову й передумову ефективної педагогічної діяльності, як узагальнений показник професійної компетентності вчителя і як мета його професійного самовдосконалення.

В ергономічному процесі виникають суперечності між пізнавальними і практичними завданнями, що направлені на засвоєння особою основ ергономічної культури та наявності рівня знань, умінь і здатностей до самовдосконалення, а також рівнем їх інтелектуального розвитку. Не менш значущі й інші суперечності особистісного характеру: між логікою викладу ергономічних знань і специфічними особливостями їх засвоєння; між рівнем розуміння висловлюваного матеріалу вчителем і учнями; між теоретичним характером засвоєння ергономічних знань і вмінням застосовувати їх на практиці і так далі.

Ергономічна культура зумовлює реально функціонуючу систему підготовки вчителя, що забезпечує єдність неперервного загальнокультурного, соціально-етичного та професійного розвитку його особистості з урахуванням суспільних потреб і особистих запитів. Відповідно до даного соціально-ергономічного феномену необхідно переглянути цілі, зміст і технологію професійної підготовки вчителя у взаємозв'язку з ергономізацією життя суспільства, соціально-економічним, науково-технічним і духовно-культурним розвитком країни.

Відносини в системі «людина-техніка-середовище», як правило, пов'язують з двома різними, хоча й взаємообумовленими підходами: практичним і абстрактно-теоретичним (пізнавальним). Перший викликаний пристосуванням до явищ, що швидко змінюються в часі і просторі, а інший наслідує мету пізнання закономірностей ергономічної дійсності. Роль механізму зв'язків між практичним і пізнавальним підходами виконує ціннісний підхід, що є своєрідним зв'язком між теорією та практикою. Ціннісний підхід не тільки проголошує

людину як високу цінність суспільства і самоціль суспільного розвитку, але й дозволяє вивчати явища (у тому числі й педагогічні) з погляду закладених в них можливостей задоволення потреб людини.

Психолого-педагогічний аспект інтегрованої ергономізації педагогічного (освітнього) процесу спрямований: на вивчення індивідуальних властивостей, якостей особистості вчителя, його психологічної сутності й потенційних можливостей, покликаний розкрити сутність відповідності основних понять системи «людина-техніка-середовище», він включає також визначення шляхів і засобів підвищення ергономічної підготовки вчителя в навчально-виховному процесі з урахуванням його вікових та індивідуальних можливостей. Мова йде про науково обґрунтовану систему ергономічної діяльності всіх підструктур, починаючи з дисциплін технічного та гуманітарного циклів (міжпредметна ергономізація), і закінчуючи ергономічною позакласною та позашкільною діяльністю учнів та студентів на основі розроблених методичних рекомендацій.

У зв'язку з цим ергономічна культура – це віддзеркалення розвитку комплексу особистісних якостей, що обумовлюють відносини в системі «людина-техніка-середовище». Ергономічна культура обумовлює не лише розкриття методів і засобів виховання ергономічної спрямованості особистості, але й процес гармонійного розвитку людини, шляхів її становлення як суб'єкта праці, пізнання, спілкування, творчості. Ергономічне виховання спрямовано на гармонійний розвиток особистості й визначає характер стосунків між учасниками ергономічного процесу, тому ергономічна культура відображає різні боки даних понять й ергономічної діяльності.

Ергономічну освіту майбутніх учителів може бути забезпечено при реалізації сукупності психолого-педагогічних підходів, а саме:

- орієнтація ергономічної підготовки особистості вчителя на соціально спрямовану гуманістичну мету ергономічної освіти й на розвиток його творчої ергономічної індивідуальності;
- формування мотиваційно-ціннісного відношення особистості вчителя до ергономічної діяльності, що становить зміст його гуманістичної спрямованості;
- органічне поєднання в рамках методології ціннісного підходу, принципів культурологічного, особистісно-діяльнісного та індивідуально-творчого;
- єдність загальнокультурного, соціально-етичного й ергономічного розвитку особистості вчителя в умовах широкої гуманізації змісту освіти;
- демократизація ергономічної підготовки особистості вчителя у зв'язку з забезпеченням суб'єктивної позиції його розвитку, створенням умов для його діяльності, самоорганізації й самозбереження;
- гуманізація спілкування в навчально-виховному ергономічному процесі, колективна спрямованість ергономічного навчання, організація навчально-ергономічної співпраці.

Таким чином, у своїх вихідних теоретико-методологічних посылках концепція дослідження орієнтована на особистість учителя, розвиток закономірностей і умов її спрямованого розвитку й саморозвитку.

Ергономічна культура пов'язана з підвищенням ролі людського чинника за відношенням до діяльнісно-практичної спрямованості суб'єкта, як носія й перетворювача свідомості, культури і гармонійної життєдіяльності. Головним тут є діяльнісна сутність індивіда, для успіху в якій він має бути сформований з розвиненими здатностями, якостями, потребами, інтересами, культурою поведінки.

Сутність ергономічної культури відображають також фундаментальні якості й здатності, що дозволяють особистості наповнювати життєдіяльність повноцінним змістом, успішно розвиватися, запроваджувати й відтворювати ергономічні цінності, а саме: готовність і здатність до збереження життя, здоров'я та працездатності, саморозвиток знань, умінь і здатностей до самозбереження.

Процес ергономічного виховання передбачає: по-перше, мету та завдання виховної роботи засобами ергономічної культури. Основна мета системи виховання в педагогічному навчальному закладі – навчання майбутнього вчителя-вихователя, спрямована на формування у майбутніх учителів соціально і професійно значущих якостей особистості, здорового способу життя, культури праці, побуту, відпочинку тощо. По-друге, зміст ергономічної спрямованості навчання охоплює цілісний педагогічний процес, який орієнтований на збереження здоров'я та працездатності учнів, студентів і вихованців та неперервне самовдосконалення; єдність розумового, морального, естетичного, трудового та фізичного виховання особистості майбутнього вчителя в колективі та через колектив; систематичність, послідовність, диференційність і надійність у використанні засобів ергономічної культури в єдності з самоорганізацією, самореалізацією та самозбереженням. По-третє, основні умови реалізації ергономічної культури ґрунтуються на вивченні індивідуальних психофізіологічних можливостей, інтересів і прагнень студентів із формуванням їх ініціативи на саморозвиток і самовдосконалення.

Ергономізація педагогічної освіти як підсистема освіти в цілому припускає реально функціонуючу систему підготовки вчителя, що забезпечує єдність безперервного загальнокультурного, соціально-етичного і професійного розвитку особистості з урахуванням суспільних потреб і особистих запитів. Соціально-ергономічний феномен надає можливість більш повно розкрити цілі, зміст і технологію ергономічної підготовки вчителя.

Таким чином, розглядаючи здоров'я та працездатність людини як соціально-ергономічну проблему, можна визначити таку систему ергономічної освіти, в рамках і на кожному етапі якої становлення індивіда забезпечується реалізацією базових ергономічних потреб особистості. У цьому випадку особистість найбільш повно розвиває свої здібності, пізнає власну унікальність, успішно визначається в житті й реалізує себе в процесі самоактуалізації, у неї адекватно формуються основні компоненти ергономічної культури.

Література:

- 1.Алексюк А.М. Педагогіка вищої школи. Курс лекцій: модульне навчання; Навч. посіб. – К.: ІСДО, 1993. – 220 с.
- 2.Архангельский С.И. Учебный процесс в высшей школе, его закономерностные основы и методы. – М.: Высшая школа, 1980. – 368 с.
- 3.Бех І.Д. Особистісно зорієнтоване виховання: Наук.-метод. посібник. – К.: ІЗМН, 1998. – 204 с.
- 4.Бондар В.І. Модульно-рейтингова технологія вивчення навчальної дисципліни (на матеріалі дидактики): Навч. посіб. – К.: НПУ, 1999. – 49 с.
- 5.Гончаренко С.У. Гуманізація освіти як основний критерій розробки засобів реалізації сучасних технологій навчання. – Наукові записки. – Серія: педагогічні науки. – Вип. 34. - Кіровоград: РВЦ КДПУ ім. В. Винниченка. – 2001. – С. 3 – 6.
- 6.Леонтьев А.Н. Философия психологии. – М., 1994. – 256 с.
- 7.Педагогічні технології у неперервній освіті: Монографія / С.О. Сисоєва, А.М. Алексюк та ін. За ред. С.О. Сисоєвої. – К.: ВІПОЛ, 2001. – 502 с.
- 8.Пехота О.М. Особистісно орієнтована освіта і технології / Наукові праці Києво-Могилянської академії. Педагогіка. – 2000. – Т. VII. – С.26 – 28

Ergonomic culture of teacher – is qualitative, systematic and dynamic new formation of pedagogue's personality, based on his/her common cultural and functional-pedagogical development, which has its own valuable facilities, multifunctional structure, in the ground of which lays creative, reflector, technologically-assured mental practical ergonomic activity aimed at maintaining and fortifying of physical, physiological and social health and performance capability of educational medium subjects.

Эргономическая культура учителя – качественное, системное и динамическое новообразование личности, опирающееся на его общекультурное и профессионально-педагогическое развитие, обладающее ценностным потенциалом, полифункциональной структурой, ядром которой выступает творческая, рефлексивная, технологически обеспеченная духовно-практическая эргономическая деятельность по сохранению и укреплению физического, психического и социального здоров'я та работоспособности субъектов педагогического социума.